

สัญศาสตร์: การถอดรหัสบทสวดมนต์พาหุงจากจิตรกรรมฝาผนัง
พระที่นั่งพุทไธสวรรย์
Semiotics: Decoding Bahum Prayer from Mural Painting
in Buddhaisawan Chapel

นันท์ภัสกร ลำภากร, อนุชา แปงเกษร

Nanpaskorn Lumpakorn, Anucha PengKaesorn

คณะมัณฑนศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

Faculty of Decorative Arts, Silpakorn University

Corresponding Author, Email: lumpakorn_n@suic.su.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิชาการเรื่องนี้ กล่าวถึงการศึกษารหัสสัญลักษณ์ของภาพจิตรกรรมฝาผนังภายในพระที่นั่งพุทไธสวรรย์เพื่อนำมาวิเคราะห์สัญลักษณ์ เพื่อเปรียบเทียบเหตุการณ์ในบทสวดมนต์พาหุงกับเหตุการณ์ในบริบทเชิงวัฒนธรรม บทความนี้เป็นการทบทวนวรรณกรรม และนำมาวิเคราะห์เนื้อหา นำเสนอด้วยการพรรณนา

พระที่นั่งพุทไธสวรรย์ ตั้งอยู่ในบริเวณพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร จังหวัดกรุงเทพมหานคร โดยที่เนื้อหาของภาพเขียนที่อยู่ภายในพระที่นั่งพุทไธสวรรย์บริเวณผนังระหว่างหน้าต่างนั้นมีเรื่องราวเกี่ยวกับ พระพุทธประวัติ โดยมีความพิเศษที่นอกเหนือจากภาพจิตรกรรมที่มีความงดงาม และเก่าแก่ที่สุดที่ถ่ายทอดโดยช่างในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น ยังมีความพิเศษที่เหตุการณ์ที่ถูกเลือกมาวาดนั้นมีบางส่วนตรงกับเรื่องราวสำคัญทั้งแปดที่ถูกกล่าวถึงในบทสวดมนต์ชัยมงคลคาถา (พาหุง) ที่ชาวไทยให้ความสนใจนำมาสวดเพื่อสรรเสริญชัยชนะของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

ภาพจิตรกรรมฝาผนังถูกนำมาถอดรหัสเปรียบเทียบระหว่างเหตุการณ์ในสมัยพุทธกาลและเรื่องราวในบริบทปัจจุบัน ด้วยหลักการสัญศาสตร์ของบุคคลทั้งสองท่าน คือ ชาร์ลส์ เซนเดอร์ส เพิร์ส นักปรัชญาชาวอเมริกา และ แฟรดีน็องด์ เดอ โซซูร์ นักภาษาศาสตร์ชาวสวิสเซอร์แลนด์ จากการทบทวนวรรณกรรมพบว่าความสัมพันธ์ของสิ่ง

แทนความนี้มีสภาพเป็นพลวัต ที่มีการเปลี่ยนแปลงไม่หยุดนิ่ง เปลี่ยนแปลงไปได้ตามปัจจัยแวดล้อมอื่น ๆ เช่น วัฒนธรรม หรือ สังคม อย่างไรก็ตาม นอกเหนือจากการการถอดรหัสดังกล่าวแล้ว การนำเนื้อหาสาระของแก่นธรรมมาถ่ายทอดในในสภาวะแวดล้อมปัจจุบันนั้นยังคงเป็นเรื่องที่ควรให้ความสำคัญ เพื่อพุทธศาสนิกชนที่สนใจจะได้นำหลักธรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามาประยุกต์ใช้ได้ในชีวิตประจำวันไม่ว่าบริบททางสังคมจะเปลี่ยนไปเช่นไร

คำสำคัญ: บทสวดมนต์, พาหุง, จิตรกรรมฝาผนัง, พระที่นั่งพุทไธสวรรย์, ศัญศาสตร์

Abstract

This academic article is about the study of mural paintings within Buddhaisawan Chapel. This is to analyze and compare the situation in the mural painting and the prayer called “Bahum” and the cultural context through semiotics. This article is a literature review and analysis, which is presented by a descriptive report.

The Buddhaisawan Chapel is located in the Thailand National Museum. The main content of the mural paintings, which are shown on the walls between windows; is about The life of Buddha. Apart from the exquisite mural painting, the special part of this place is the detail of the Buddha’s story. It is perfectly related to the Bahum prayer, which is famous among Thai Buddhists to praise The Buddha’s victories.

The mural paintings are decoded to compare the events in the Buddha era and the current scenes. Two main semiotics principles that are mentioned in this article are from an American Philosopher (Charles Sanders Peirce) and a Swiss Linguist (Ferdinand de Saussure). The relationship of representation is dynamic, which is unstable, and changeable according to other aspects such as culture and society. Nevertheless, the concept of Dhamma is the most important thing. It should not be neglected to apply the Buddha’s Dhamma to reproduction as new media in the changing world.

Keywords: Prayer, Bahum, Mural Painting, Buddaisawan Chapel, Semiotics

บทนำ

พระพุทธศาสนาและพุทธศาสนิกชนชาวไทยมีความสัมพันธ์ต่อกันสืบเนื่องมา ยาวนาน ดังที่สังเกตได้ว่ามีวัดวาอารามอยู่ในพื้นที่ชุมชนโดยทั่วไป ศาสนสถาน หรือ วัด จึง ถือเป็นสถานที่สำคัญที่เป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจชาวไทยมาตั้งแต่ครั้งอดีต การสวดมนต์ก็เป็น กิจกรรมที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งซึ่งเป็นที่นิยม หรือเป็นธรรมเนียมปฏิบัติของชาวพุทธ เพื่อ ฝึกสมาธิ ฝึกจิตให้สงบตั้งมั่น บำเพ็ญบุญ อธิฐาน แผ่เมตตา แม้กระทั่งในปัจจุบัน การสวด มนต์ยังเป็นอีกทางหนึ่งในการปลดปล่อยความเครียดที่ศาสตร์การแพทย์ก็นำมาใช้เป็นทาง เลือก หรืออย่างน้อยที่สุดก็เป็นการสร้างความสบายใจให้แก่ผู้สวด

จิตรกรรมฝาผนังภายในวัดนั้นถูกสร้างขึ้นเพื่อตกแต่งอาคารสถานที่เพื่อไม่ให้ดู ว่างเปล่า และเพื่อเป็นสื่อที่ช่วยพระภิกษุสงฆ์ในการเผยแผ่หลักธรรมคำสอนทางพระพุทธ ศาสนา ควบคู่ไปกับการฟังเทศน์หรือสนทนาธรรมให้ระลึกถึงการทำความดีละเว้นความชั่ว เรื่องที่นำมาวาดนั้นมีหลายหลาย แต่เรื่องที่นิยมนำมาวาดลงบนฝาผนังภายในอาคารส่วน มากจะเป็นเรื่องเกี่ยวกับบรรณกรรมทางพระพุทธศาสนา เช่น พระพุทธประวัติ หรือ ปฐม สมโพธิ์, สังเขนิยสถาน, สัตตมหาสถาน, อัฐฐมหาสถาน, พระพุทธบาท, พุทธประวัติตอน ปาเลไลยก์, พระอดีตพุทธ, พระพุทธเจ้า 5 พระองค์, ชาดกในพระพุทธศาสนา, ไตรภูมิ เป็นต้น

เมื่อกาลเวลาผ่านไป แม้จิตรกรรมฝาผนังจะเป็นเป็นมรดกของชาติที่มีความ สำคัญแขนงหนึ่งที่มีในอดีต แต่มิได้รับความสนใจมากนักในกลุ่มคนรุ่นใหม่ในปัจจุบัน เนื่องจากบริบททางสังคมและวัฒนธรรมที่มีการเปลี่ยนแปลง ผู้คนให้ความสำคัญกับการเข้า วัดน้อยลง การที่จะนำหลักธรรมทางพุทธศาสนามาใช้จึงน้อยไปด้วยตามลำดับ ดังที่เห็นได้ จากสื่อต่าง ๆ รายงานว่ามีผู้ที่เกิดความเครียดจากสังคม ครอบครัว หรือการแข่งขันที่เพิ่ม สูงขึ้น ทั้งด้านการเรียน การทำงาน ความรัก ความสัมพันธ์ หรือ ปัญหาอื่น ๆ มีแนวโน้มที่ จะเลือกทำสิ่งผิด เช่น ทะเลาะวิวาท ทำร้ายผู้อื่น ทำร้ายตัวเอง นำไปถึงการฆ่าตัวตายที่พบ ได้บ่อยขึ้น โดยเฉพาะในกลุ่มคนรุ่นใหม่

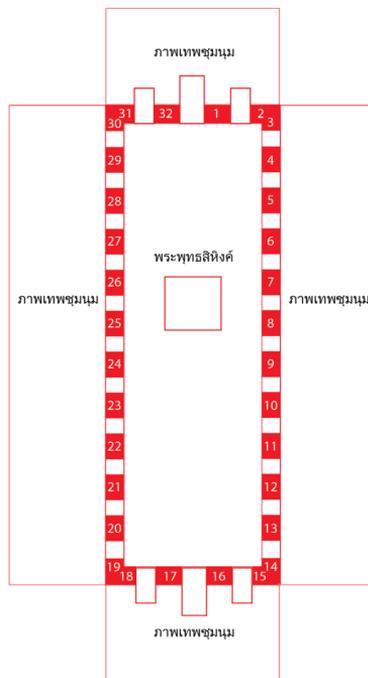
การนำหลักธรรมะในพระพุทธศาสนามาใช้ในการแก้ปัญหาในชีวิตประจำวัน ค่อย ๆ จางหายไป สังเกตเห็นได้จาก 1) วิถีชีวิตที่แปรเปลี่ยนไป ผู้คนไม่เข้าวัดฟังธรรมเช่น ที่เคยมาในอดีต 2) เนื้อเรื่องในพุทธกาลซึ่งมีเหตุการณ์เหนือจริง เช่น ฉากที่มี และอิทธิฤ

ทวิปาฏิหาริย์ต่าง ๆ ทำให้เป็นการยากต่อคนรุ่นใหม่ที่จะตีความ และประยุกต์เรื่องเหล่านั้นมาทบทวนเพื่อหาแก่นธรรม 3) บริบทแวดล้อมในสมัยของจิตรกรผู้วาดที่ถูกสอดแทรกลงในผลงาน ภาพวาดที่ถูกสร้างขึ้นด้วยบริบททางวัฒนธรรม เสื้อผ้า เครื่องแต่งกาย หรือสถาปัตยกรรม อันเนื่องมาจาก สภาพแวดล้อมตามที่จิตรกรผู้รังสรรค์ผลงานในแต่ละยุคสมัยสร้างขึ้นมา ทำให้ดูเหมือนเป็นเรื่องที่เข้าถึงได้ยาก ดังที่อาจารย์ศิลป์ พีระศรี ได้กล่าวไว้ว่า “...หลังจากต้นพุทธศตวรรษที่ 25 แล้ว จิตรกรรมฝาผนังไทยซึ่งเขียนขึ้นตามแบบดั้งเดิมก็เสื่อมลง จะคัดลอกกันไปตามตัวอย่างภาพที่สวยงามที่มีอยู่แต่ก่อน โดยผู้คัดลอกไม่มีความเข้าใจในความงาม รูปที่เขียนซ้ำแบบกันต่อๆมาก็ไม่มีชีวิตจิตใจอีกต่อไป” (ศิลป์ พีระศรี, 2502: 30). เพราะบริบทในสังคมทุกวันนี้ผู้เปลี่ยนไปในหลากหลายมิติ คนไม่ได้ใส่สไบ สวมขฎุงหรือ ชี้อ่าง ในชีวิตจริง ดังนั้นการตีความจึงเป็นเรื่องจำเป็น โดยใช้หลักสัญวิทยาช่วยในการเชื่อมโยงหลักธรรม กับ สภาพแวดล้อมในปัจจุบันเพื่อให้เกิดความเชื่อมโยงที่ชัดเจนขึ้น

เนื้อเรื่อง

จิตรกรรมฝาผนังภายในอาคารพระที่นั่งพุทไธสวรรย์นับเป็นภาพจิตรกรรมฝาผนังในยุครัตนโกสินทร์ตอนต้นที่มีความงดงามและเก่าแก่มากที่สุด (สน สีมาตริง, 2522: 33) แห่งหนึ่งในประเทศไทย และมีผู้ให้ความสนใจเข้าเยี่ยมชมอย่างต่อเนื่อง โดยพระที่นั่งพุทไธสวรรย์ตั้งอยู่ภายในบริเวณพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพระนคร นับได้ว่าเป็นชุดภาพที่นับว่าสมบูรณ์ที่สุดเทียบกับจิตรกรรมฝาผนังแห่งอื่นที่สร้างในยุคเดียวกัน เพราะมีหลายฉากที่ไม่พบจากจิตรกรรมฝาผนังที่อื่น (อภิวันท์ อดุลยพิเชษฐ์, 2555: 145) การเขียนภาพจิตรกรรมที่นี้มีได้ยึดหลักการเขียนภาพตามระบบสัญลักษณ์ที่สืบทอดมาจากสมัยอยุธยาที่มักเขียนภาพไตรภูมิไว้ที่ผนังหุ้มกลองด้านหลังองค์พระประธาน และเขียนภาพมารผจญไว้ที่ผนังหุ้มกลองฝั่งตรงข้ามพระประธานแต่อย่างใด หากแต่ได้เรียงลำดับภาพเรื่องราวพุทธประวัติไว้ตลอดแนวผนังระหว่างหน้าต่าง และประตูเวียนขวาแบบนาฬิกา โดยเริ่มตั้งแต่ผนังที่ 1 ด้านหลังองค์พระประธานเรื่องฉากพิธิมังคลาภิเษกสมรสพระเจ้าสุทโธทนะกับนางสิริมหามายา จนถึงฉากสุดท้ายผนังที่ 32 คือตอนถวายเพลิงพระพุทธรูปและแบ่งพระบรมสารีริกธาตุ (กรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม, 2557: 29) ส่วนบริเวณผนังเหนือหน้าต่างเขียนรูปเทพชุมนุมจำนวน 400 องค์ แบ่งเป็น 4 แถว มีรายละเอียด คือ แถวที่ 1 ชั้นล่างสุดเป็นภาพเทพ ยักษ์ ครุฑ บนพื้นสีแดง ชั้นที่ 2 คือชั้นถัดขึ้นมาเป็นภาพเทพ บนพื้นสีน้ำตาลเข้ม แถวที่ 3 เป็นภาพเทพ บนผนังพื้นสีแดง แถวที่ 4 ชั้นบนสุด เป็นภาพพรหม บนพื้นสีดำ

ความพิเศษของภาพจิตรกรรม ณ ที่แห่งนี้ไม่ใช่แค่ความวิจิตรบรรจงที่บรรดาช่างหลวงได้สร้างไว้ แต่พบว่าช่างเขียนผู้ออกแบบภาพจิตรกรรมต้องการแสดงถึงคุณลักษณะพิเศษทางฤกษ์ยามมีของพระพุทธเจ้า (พระมหาสิริชัย จริยสุธรรมกุล. 2561: ง) ภาพส่วนที่เล่าเรื่องพุทธประวัตินั้นจึงมีเนื้อหาครบถ้วนตรงตามบทสวดมนต์พาหุงทั้งแปดบท เทียบเคียงได้กับเหตุการณ์สำคัญทั้งแปดประการ คือ 1) ชัยชนะเหนือกองทัพพญามาร, 2) ชัยชนะเหนื่อยักษ์อาฬวกะ, 3) ชัยชนะเหนือพญาช้างนาฬาคีรี, 4) ชัยชนะเหนือโจรองคฺลิมาล, 5) ชัยชนะเหนือนางจิญจมาณวิกา, 6) ชัยชนะเหนือสังจนิครนถ์ 7) ชัยชนะเหนือพญานาคันโทปนันทะ 8) ชัยชนะเหนือผกาพรหม บทสวดนี้บ้างเรียกว่าบทชัยมงคลคาถา บ้างเรียกว่าคาถาแห่งชัยชนะ ซึ่งเป็นบทสวดมนต์เพื่อสรรเสริญชัยชนะทั้งแปดประการของพระพุทธเจ้าที่มีต่อมนุษย์และอมมนุษย์ทั้งหลายด้วยพระธรรมมานุภาพ โดยที่บทสวดพาหุงนั้นเป็นภาษาบาลี แต่หากผู้สวดแปลให้เข้าใจความหมายจะเกิดความเลื่อมใสมากขึ้น และนำไปสู่การนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ให้เข้ากับสถานการณ์ในบริบทปัจจุบัน

ภาพที่ 1 แผนผังภาพจิตรกรรมฝาผนังระหว่างบานประตู และหน้าต่างภายในพระที่นั่งพุทไธสวรรย์

ตารางแสดงความสัมพันธ์ระหว่างบทสวดมนต์พาหุง, คำแปล, ความหมาย และ ภาพจิตรกรรมฝาผนังภายในพระที่นั่งพุทไธสวรรย์				
บทที่/ ผนังที่	บทสวด	คำแปล	ความ หมาย	ภาพจิตรกรรมฝาผนัง ภายในพระที่นั่งพุทไธสวรรย์
บทที่ 1 ผนังที่ 7	พาหุงสะหัส สมะภินิมมิ ตะสาวุธันตัง ครีเมชะลิ่ง อุทิตะโฆ ระสะเสนะมารัง ทานาภิธัมมะวิธินา ชิตะวา มุนินโท ตันเตชะสา ภาวะตุ เต ชะยะมังคะลานิ	ชัยชนะเหนือ กองทัพพญา मार	ชัยชนะ เหนือศัตรู หมู่มาก	 ภาพที่ 2 ชัยชนะเหนือกองทัพพญา मार
บทที่ 2 ผนังที่ 24	มาราติเร กะมะภิชฺฉิมิตะ สัพพะรัตติง โฆรัมปะนาฬะวะกะ มักกะมะถัททะยักขัง ขันตีสุทนต์ะวิธินา ชิตะวา มุนินโท ตันเตชะสา ภาวะตุ เต ชะยะมังคะลานิ	ชัยชนะเหนือ อาฬวกะยักข์	ชัยชนะ เหนือ จิตใจคนชั่ว	 ภาพที่ 3 ชัยชนะเหนืออาฬวกะยักข์
บทที่ 3 ผนังที่ 20	นาฬาคิริง คะชะวะรัง อะติมัตตะภูตัง ทาวักคิจักกะมะสะนีวะ สุทาร์ณันตัง เมตตัมพุเสกะวิธินา ชิตะวา มุนินโท ตันเตชะสา ภาวะตุ เต ชะยะมังคะลานิ	ชัยชนะเหนือ พญาคชสารช้าง นาฬาคีรี	ชัยชนะ เหนือ สัตว์ร้าย	 ภาพที่ 4 ชัยชนะเหนือพญาคชสารช้าง นาฬาคีรี

<p>บทที่ 4 หน้าที่ 20</p>	<p>อุกขิตตะชัคคะมะตihatตะ สุทาร์ณันตัง ธาวันติโยชณะปะถังคุ ลิมาละวันตัง อิทธิภิกขังชะตะมะโน ชิตะวา มุนินโท ตันเตชสะสา ภาวะตุ เต ชะยะมังคะลานิ</p>	<p>ชัยชนะเหนือ องคฺลีมาล</p>	<p>ชัยชนะ เหนือ โจร</p>	 <p>ภาพที่ 5 ชัยชนะเหนือโจร</p>
<p>บทที่ 5 หน้าที่ 20</p>	<p>กัตตะวานะ กัฏฐะมุฑะรัง อิวะ คัพภินิยา จิญญาเย ทูฏฐะวะจะนัง ชะยะกายะมัชฌเ สันเตนะ โสมะวิธินา ชิตะวา มุนินโท ตันเตชสะสา ภาวะตุ เต ชะยะมังคะลานิ</p>	<p>ชัยชนะเหนือ นางจิญจมาณวิกา</p>	<p>ชัยชนะเหนือ การกลั่น แก๊ลัง ใส่ร้าย</p>	 <p>ภาพที่ 6 ชัยชนะเหนือการกลั่นแก๊ลังใส่ร้าย</p>
<p>บทที่ / หน้าที่</p>	<p>บทสวด</p>	<p>คำแปล</p>	<p>ความ หมาย</p>	<p>ภาพจิตรกรรมฝาผนัง ภายในพระที่นั่งพุทไธสวรรย์</p>
<p>บทที่ 6 หน้าที่ 19</p>	<p>สัจจัง วิหาเย มะติ สัจจะกาวาทะเกตุง วาทาภิโรปิตะมะนัง อะติอันธะภูตัง ปัญญาปะทีปะชะลิตโต ชิตะวา มุนินโท ตันเตชสะสา ภาวะตุ เต ชะยะมังคะลานิ</p>	<p>ชัยชนะเหนือ สัจจะกะนิครนถ์</p>	<p>ชัยชนะ เหนือการโต้ เถียง</p>	 <p>ภาพที่ 7 ชัยชนะเหนือการโต้เถียง</p>

บทที่ 7 ผนังที่ 21	นันทโพนันทะภูชะคัง วิพุธัง มะหิทธิง ปุตเตนะ เถระภูชะเคนะ ทะมาปะยันโต อิทฐปะเทสะวิธินา ชิตะวา มุนินโท ตันเตชะสา ภาวะตุ เต ชะยะมังคะลานิ	ชัยชนะเหนือ พญานาคราช นันทโพนันทะ	ชัยชนะเหนือ เล่ห์เหลี่ยม กลอุบาย	ภาพที่ 8 ชัยชนะเหนือเล่ห์เหลี่ยม กลอุบาย
บทที่ 8 ผนังที่ 28	ทุดคาหะทีฎฐิภูชะเคนะ สุทัฎฐะหัตถัง พริหมัง วิสุทธิชุตติมิทธิปะ กาภิธานัง ญานาคะเทนะ วิธินา ชิตะวา มุนินโท ตันเตชะสา ภาวะตุ เต ชะยะมังคะลานิ	ชัยชนะเหนือ ท้าวภาพพรหม	ชัยชนะ เหนือ ทิฎฐิมานะ ของคน	 <p>ภาพที่ 9 ชัยชนะเหนือทิฎฐิมานะของคน</p>

ตารางที่ 1 ตารางแสดงความสัมพันธ์ระหว่างบทสวดมนต์พาหุง, คำแปล, ความหมาย และ ภาพจิตรกรรมฝาผนังภายในพระที่นั่งพุทไธสวรรย์

จิตรกรรมฝาผนังไทยเป็นที่แพร่หลายมานานในอดีต ตามที่เห็นได้จากศาสนสถานเป็นจำนวนมากนั้น ย่อมเป็นสิ่งยืนยันได้ว่า การเขียนภาพจิตรกรรมบนฝาผนังนั้นไม่เพียงแต่ใช้ตกแต่งอาคารให้สวยงามเท่านั้นแต่ยังเป็นการสืบสานเรื่องราวทางพุทธศาสนาด้วยอีกทางหนึ่ง หากแต่เทคนิค วิธีการ เครื่องมือ และ สภาพสังคมที่แปรเปลี่ยนไปทำให้ช่องทางการเข้าถึงเนื้อหาในจิตรกรรมฝาผนังถูกจำกัดไปโดยปริยาย เมื่อคนรุ่นใหม่ในปัจจุบันอาจจำเป็นต้องอาศัยการตีความจากสัญญาณในภาพ เพื่อทำความเข้าใจเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในภาพก่อนที่จะเข้าใจหลักธรรมที่สอดแทรกอยู่ในนั้น

หลักสัญศาสตร์ (Semiotics) หรือ สัญวิทยา (Semiology) มาจากภาษากรีกคำว่า Semeiotikos, Semion ที่มาจากคำว่า Sign หรือ สัญญา เป็นศาสตร์ว่าด้วยความหมาย การแทนความที่สื่อถึงความหมาย หรือกระบวนการที่ทำให้เข้าใจความหมาย

หรือ การใช้ความหมายกับสิ่งใด ๆ ตั้งที่ Brian Curtin ให้ความหมายไว้ว่า “Semiotics is concerned with meaning; how representation, in the broad sense (language, images, objects) generates meanings or the processes by which we comprehend or attribute meaning”. (2009, หน้า 51) ในบทความนี้จะอ้างอิงถึงหลักการของผู้ก่อตั้งสองท่านคือ 1) เฟอร์ดินองด์ เดอ โซซูร์ Ferdinand de Saussure (1857-1913) นักภาษาศาสตร์ชาวสวิส 2) ชาร์ลส์ แซนเดอร์ส เพียร์ส Charles Sanders Peirce (1839-1914) นักปราชญ์ชาวอเมริกัน

หลักการ Semiotics ของ เฟอร์ดินองด์ เดอ โซซูร์ แบ่งสัญลักษณ์ (Sign) ในโครงสร้างความสัมพันธ์ของสัญลักษณ์และของจริงที่ถูกแทนที่ระหว่าง 2 ปัจจัย (dyadic) คือ ตัวรูป (Signifier) กับ ตัวความหมาย (Signified) สามารถอธิบายได้ว่า 1) ตัวรูป อาจเป็นสิ่งของ, ภาษา, คำพูด, เสียง, รูปภาพ หรือการกระทำ ในขณะที่ 2) ตัวความหมาย อาจเป็นแนวคิดที่มาจากวัฒนธรรมว่าตัวรูปจะถูกตีความว่าอย่างไร

Semiotics โดย Ferdinand de Saussure	
Signifier / ตัวรูป	Signified / ตัวความหมาย
สิ่งของ, ภาษา, คำพูด, เสียง, รูปภาพ หรือ การกระทำ	แนวคิดที่มาจากวัฒนธรรม, การตีความ

ตารางที่ 2 ตารางแสดงโครงสร้างความสัมพันธ์ของสัญลักษณ์ โดย Ferdinand de Saussure

ส่วนแนวคิดแบบที่สองคือ หลักการ Semiology ของ ชาร์ลส์ แซนเดอร์ส เพียร์ส แบ่งสัญลักษณ์ (Sign) ในโครงสร้างความสัมพันธ์ของสัญลักษณ์และของจริงที่ถูกแทนที่ระหว่าง 3 ปัจจัย (Triadic) คือ ภาพเหมือน (Icon), ดัชนี (Index) และ สัญลักษณ์ (Symbol) กล่าวคือ 1) ภาพเหมือน มีลักษณะเหมือนหรือคล้ายกับสิ่งที่อ้างอิง (Able to see) เช่น ภาพถ่าย, อนุสาวรีย์, รูปปั้น เพื่อสื่อถึงบุคคลแบบเจาะจง 2) ดัชนี จะมีความเชื่อมโยงกับอีกสิ่งหนึ่ง แบบคาดเดาได้ (Able to guess) เช่น ค้อน อาจสื่อถึง ไฟไหม้ เป็นต้น 3) สัญลักษณ์

(Necessarily to learn) สื่อถึงบางสิ่งบางอย่างซึ่งเป็นที่ตกลงไว้ เช่น ภาษา เครื่องหมาย จราจร หรือ เครื่องหมายทางคณิตศาสตร์

Semiotics โดย Charles Sanders Peirce		
Icon / ภาพเหมือน	Index / ดัชนี	Symbol / สัญลักษณ์
สิ่งที่มีลักษณะเหมือนหรือคล้าย กับ สิ่งที่อ้างอิง	สิ่งที่มีความเชื่อมโยงกับ อีกสิ่งหนึ่ง แบบคาดเดาได้	บางสิ่งบางอย่าง ซึ่งเป็นที่ตกลงไว้แล้ว

ตารางที่ 3 ตารางแสดงโครงสร้างความสัมพันธ์ของสัญลักษณ์ โดย Ferdinand de Saussure

ในขณะที่ พอล แรนต์ (Paul Rand) นักออกแบบกราฟฟิกชาวอเมริกัน (1914-1996) กล่าวไว้ว่า “การออกแบบคือความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบกับเนื้อหา” (Michael Kroeger, 2008) โดยอาจารย์สันติ ลอรัชวี ได้ขยายความไว้ว่าความสัมพันธ์นี้อาจหมายถึง รูปแบบ (form) กับ เนื้อหา (Content or Substance)

ดังนั้นอาจสรุปได้ว่าการออกแบบ คือ วิธีการนำรูปแบบและเนื้อหาออกมาจัดวางรวมกัน ผู้เขียนจึงนำเนื้อหาในบทสวดมนต์พาหุ และ ภาพจิตรกรรมที่ปรากฏในพระที่นั่งพุทไธสวรรย์มาถอดรหัสร่วมกับทฤษฎีทั้งสองทฤษฎีที่กล่าวข้างต้น จะได้ดังที่แสดงในตารางที่ 4 นี้

เนื้อหาสาระ / Content / Substance	สัญศาสตร์ / Semiotics			
	ตัวรูป / Signifier (Things that give meaning)			ตัวความหมาย / Signified (Mental concept)
	Icon รูปเหมือน	Index ดรรชนี	Symbol สัญลักษณ์	
บทสวดมนต์พาหุง บทที่ 1	กองทัพ พญามาร	อาวุธ, คลื่นลม, พายุ, เปลวไฟ, ถ่าน เพลิง	-	ชัยชนะเหนือศัตรูหมู่ มาก
บทสวดมนต์พาหุง บทที่ 2	อาฬวกะยักษ	ดูร้าย, เขี้ยว, ฟัน	-	ชัยชนะเหนือจิตใจ คนชั่ว
บทสวดมนต์พาหุง บทที่ 3	พญาขสารช้าง นาฬาคีรี	ตัวใหญ่, เสียงดัง พลังกำลัง	-	ชัยชนะเหนือสัตว์ร้าย
บทสวดมนต์พาหุง บทที่ 4	องค์ลีมาล	พวงมาลัยนิ้ว	-	ชัยชนะเหนือใจ
บทสวดมนต์พาหุง บทที่ 5	นางฉัญจมาณ วิกา	หญิงห้อง	-	ชัยชนะเหนือการกลั่น แกล้ง ใส่ร้าย
บทสวดมนต์พาหุง บทที่ 6	สังจนิครนถ์	-	-	ชัยชนะเหนือการโต้ เถียง
บทสวดมนต์พาหุง บทที่ 7	พญานาคธา ชนันโทปนันทะ	-	-	ชัยชนะเหนือ เล่ห์เหลี่ยม กลอุบาย
บทสวดมนต์พาหุง บทที่ 8	ท้าวพกาพรหม	รัศมี	-	ชัยชนะเหนือทฤทธิ มานะของคน

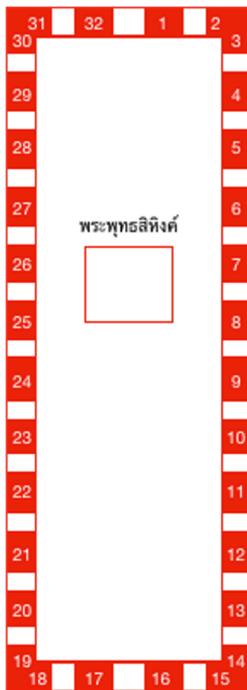
ตารางที่ 4 ตารางการถอดรหัสความสัมพันธ์ระหว่างบทสวดมนต์พาหุง และ จิตรกรรมฝาผนังภายในพระที่นั่ง พุทไสวรรรย์ และสัญลักษณ์ที่ปรากฏในภาพตามหลักสัญศาสตร์

จากการถอดรหัสในตารางที่ 4 จะเห็นได้ว่า การใช้สัญลักษณ์เพื่อสื่อความหมาย ของจิตรกรรมฝาผนังภายในพระที่นั่งพุทไสวรรรย์นั้น ภาพบางส่วนของพุทธประวัติในฉากที่ ตรงกับบทสวดมนต์พาหุงทั้ง 8 ที่เล่าผ่านภาพจิตรกรรมโดยช่างหลวงในสมัยรัตนโกสินทร์ ตอนต้นนั้น เป็นการใช้อยู่ ที่เป็นตัวรูป/Signifier ที่เป็น ICON (รูปเหมือน) ทั้งหมด อาจ

เพราะต้องการเล่าเรื่องอย่างตรงไปตรงมา ในขณะที่บางส่วนมีสัญลักษณ์ที่เป็น Index (ดรรชนี) แต่ไม่มีการใช้สัญลักษณ์ที่เป็นสัญลักษณ์ (Symbol) เลย อย่างไรก็ตาม จะเห็นได้ว่าตัวความหมาย/Signified นั้นสื่อถึงการเอาชนะครั้งสำคัญที่แปดของพระพุทธเจ้า และยังสรุปโดยรวมอย่างเป็นนามธรรมได้อีกชั้นหนึ่งว่าเป็นการเอาชนะใจตนเอง แม้จะมีอุปสรรคใหญ่โต ๆ ก็ยังไม่สามารถเอาชนะจิตใจที่เข้มแข็งสละแล้วซึ่งกิเลสทั้งปวง

องค์ความรู้จากการศึกษา

1. เนื้อหาในภาพจิตรกรรมฝาผนังบริเวณผนังระหว่างหน้าต่างภายในพระที่นั่งพุทไธสวรรย์ที่เป็นเรื่องเกี่ยวกับพุทธประวัติที่มีภาพเหตุการณ์ที่ตรงกับบทสวดมนต์ชัยมงคลคาถา (พาหุง) ทั้งแปดตอนอย่างครบถ้วน
2. สัญลักษณ์ทั้งหมดในฉากสำคัญที่เกี่ยวข้องกับบทสวดมนต์พาหุงเป็นสัญลักษณ์แบบ Icon ที่สืบเนื่องมาจากความเหมือนตามเรื่องราวที่บันทึกไว้ในพุทธประวัติ ทั้งนี้ลักษณะเฉพาะตัวของภาพขึ้นอยู่กับบริบททางสังคมในขณะที่จิตรกรสร้างงานนั้น ๆ ขึ้นมา

ผนังที่	Signified	Signifier ที่เป็น Icon
7	ชัชชนะที่มีต่อ กองทัพพญามาร	
24	ชัชชนะที่มีต่อ อาฬวกะยักษ์	
20	ชัชชนะที่มีต่อ พญาคชสารช้างนาฬาคีรี	
	ชัชชนะที่มีต่อ องคฺลิมาล	
	ชัชชนะที่มีต่อ นางจิญจมาณวิกา	
19	ชัชชนะที่มีต่อ สัจจนครนถ์	
21	ชัชชนะที่มีต่อ พญานาคราชันนโพนันทะ	
28	ชัชชนะที่มีต่อ ท้าวพกาพรหม	

สรุป

ภาพจิตรกรรมฝาผนังภาพในพระที่นั่งพุทไธสวรรย์ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ นับได้ว่าเป็นภาพจิตรกรรมในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นที่มีความสมบูรณ์ที่สุดแห่งหนึ่ง มีความวิจิตรบรรจงทั้งทางด้านชุดสี รายละเอียด และมีเนื้อหาเรื่องพุทธประวัติบางส่วนที่ตรงกับเนื้อหาในบทสวดมนต์พาหุ ซึ่งการทำความเข้าใจกับความหมายของบทสวดมนต์นี้เป็นเรื่องยากสำหรับคนรุ่นใหม่เนื่องจากบทสวดมนต์เป็นภาษาบาลี และน่าจะเป็นการตีความ มีการแปลความบทสวดประกอบกับการชมภาพจิตรกรรมให้ได้รับประโยชน์ การตีความภาพจิตรกรรมประกอบกับแก่นธรรมตามแนวทางพระพุทธศาสนาก็จะเป็นอีกทางหนึ่งที่น่าสนใจ นำหลักการที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสรู้ไว้นั้น สามารถนำมาประยุกต์ใช้ให้เข้าได้กับทุกยุคทุกสมัย สามารถนำไปต่อยอดเพื่อให้ผู้ที่สนใจเกิดความเข้าใจในบทสวดมนต์ เพื่อนำมาใส่ใจให้จิตสงบ เกิดความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา เพื่อเป็นส่วนหนึ่งในการช่วยเผยแผ่พุทธศาสนาอีกทางหนึ่ง

หลักสัญศาสตร์เป็นการให้ความหมายกับสิ่งแทนความ โดยสัญลักษณ์จะถูกตีความตามข้อกำหนดทางสังคม และวัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลงไปได้ไม่หยุดนิ่ง ดังนั้นการสร้างสื่อเพื่อบอกเล่า หรือ ส่งต่อเรื่องราวให้แก่คนรุ่นปัจจุบัน จึงควรพิจารณาและพัฒนาประเภทของสื่อให้เหมาะสมกับผู้รับสารที่เป็นคนรุ่นใหม่

ข้อเสนอแนะ

1. เชิงวิชาการ ประเด็นในการทำวิจัยในครั้งต่อไปอาจเป็นการขยายการถอดรหัสสัญลักษณ์ที่ซ่อนอยู่ในภาพจิตรกรรมด้วยทฤษฎีหลักการสัญลักษณ์ อื่น ๆ เพื่อตรวจสอบความถูกต้อง เน้นย้ำว่ารหัสที่ถอดมานั้นไม่ได้บิดเบือนเนื้อหาหลักจากแหล่งข้อมูลเดิม

2. เชิงปฏิบัติ การนำบทความทางวิชาการไปใช้ประโยชน์ สามารถนำไปต่อยอดเพื่อสร้างสื่อใหม่ให้ผู้ที่สนใจเกิดความเข้าใจในบทสวดมนต์ ด้วยการตีความสาระสำคัญจากบทสวดมนต์ออกมาให้เป็นสิ่งที่จับต้องได้ และนำไปปรับใช้ในชีวิตประจำวันได้

3. การทำวิจัยในอนาคต การเขียนบทความครั้งต่อไป อาจนำหลักสัญศาสตร์ในแง่มุมอื่น ๆ มาตรวจสอบความถูกต้องในการตีความเพื่อไม่ให้เกิดการแปลความหมายให้ผิดเพี้ยนไปจากต้นฉบับ โดยมีแนวคิดที่แนะนำ เช่น การจัดระบบสัญลักษณ์แบบระนาบของไซซูร์ ที่เป็นแบบ ความสัมพันธ์แนวตั้ง (Paradigmatic Relation) และ ความสัมพันธ์แนวระนาบ (Syntagmatic Relation) หรือ แนวคิดของนักสัญวิทยาชาวฝรั่งเศส โรลิ่งด์ บาร์ตส์ (Roland Barthes) เรื่องความหมายของสัญลักษณ์ระดับตรง (Denotation) กับ ระดับแฝง (Connotation)

บรรณานุกรม

กรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม. (2557). *จิตรกรรมฝาผนังพระที่นั่งพุทไธสวรรย์*.

กรุงเทพมหานคร: รุ่งศิลป์การพิมพ์ (1977) จำกัด.

พระมหาสิริชัย จริยสุธรรมกุล. (2561). การวิเคราะห์เรื่องราวจิตรกรรมพุทธประวัติในพระที่นั่งพุทไธสวรรย์เปรียบเทียบกับคัมภีร์ในพุทธศาสนา. *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต*. มหาวิทยาลัยศิลปากร.

สน สีมাত্রัง. (2522). *จิตรกรรมฝาผนังสกุลช่างรัตนโกสินทร์*. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์การพิมพ์.

- สันติ ลอรัชวี. (2563). **บันทึกการบรรยาย ศัญศาสตร์และการออกแบบ**. สืบค้นเมื่อ 20 กันยายน 2565, จาก https://santivithee.design/2020/04/09/%e0%b8%9a%e0%b8%b1%e0%b8%99%e0%b8%97%e0%b8%b6%e0%b8%81%e0%b8%81%e0%b8%b2%e0%b8%a3%e0%b8%9a%e0%b8%a3%e0%b8%a3%e0%b8%a2%e0%b8%b2%e0%b8%a2-%e0%b8%aa%e0%b8%b1%e0%b8%8d%e0%b8%a8%e0%b8%b2%e0%b8%aa%e0%b8%95/?fbclid=IwAR1_UArL-Gf8MWgc5tcCdF_uJ_u9CvTfowRD1INQgQ1z2T_HkxDKTy_ygEJM
- ศิลป์ พีระศรี. (2502). **วิวัฒนาการแห่งจิตรกรรมฝาผนังของไทย สถานจิตรกรรมฝาผนัง สารบาญภาพจิตรกรรมฝาผนัง [The origin and Evolution of Thai Murals]**. แปลโดย หม่อมเจ้าสุภัทรดิศดิสกุล. พิมพ์ในการจัดแสดงภาพจิตรกรรมฝาผนัง ณ หอศิลป์ กรมศิลปากร. อักษรศิลป์. สำนักหอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- อภิวันท์ อดุลยพิเชษฐ. (2555). **จิตรกรรมฝาผนังพระที่นั่งพุทไธสวรรย์**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: เมืองโบราณ.
- Curtin Brian. (2009). **Semiotics and Visual Representation**. สืบค้นเมื่อ 20 กันยายน 2565, จาก <https://www.arch.chula.ac.th/journal/files/article/UjpgMx2iiSun103202.pdf>
- Michael Kroeger. (2008). **Paul Rand: Conversations with Students**. [พอล แรนต์: บทสนทนากับนักเรียน]. แปลจากภาษาฝรั่งเศสโดย สันติ ลอรัชวี. สายเส้น พิมพ์ลิ้งชิง, บจก.